

Barnehagens fysiske inne og utemiljø

KRITERIEOMRÅDER

Foto: Nils Petter Dale

I dette heftet finner du informasjon og inspirasjon til hvordan lykkes med utviklingen av det fysiske miljøet i barnehagen.

Du får konkrete tips til hvordan du kan forsterke miljøet og gjøre det mer inspirerende og funksjonelt.

Innhold

3	Kriterieområder
4	Arkitektur og landskapsarkitektur
12	Rom og materiell
20	Utvikling og organisering

Et forskningsprosjekt med barn i fokus

Barnehagen skal inspirere til, og gi rom for ulike typer lek både ute og inne.

Gjennom prosjektet EnCompetence, Kompetanse for utvikling av barnehagers inne- og utemiljøer, har vi utviklet forskningsbaserte kriterier for barnehagens fysiske inne og utemiljø.

I forskningen har vi kommet frem til noen prinsipper som påvirker barnas lyst til å leke, utforske, lære og mestre.

Kriterieområder

Arkitektur og landskapsarkitektur

Rom og materiell

Utvikling og organisering

Kriterierområder

Arkitektur og landskapsarkitektur

Arkitektur og landskapsarkitektur i en barnehage utgjør den delen av det fysiske miljøet det ikke er så enkelt å endre på i ettertid.

Grundig arbeid med bygget og utemiljøet er derfor svært viktig for hvordan barnehagen skal fungere i lang fremtid, både for barn og ansatte. Barns lek, læring og trivsel bør være det viktigste fokuset når barnehager utformes.

KRITERIER

Kriteriene for arkitektur og landskapsarkitektur kan være et fint sted å starte når man skal utvikle en ny barnehage.

Kriteriene kan gi god hjelp til arkitekter, landskapsarkitekter og representanter fra barnehagene slik at man kan samles om noen viktige prinsipper for utformingen av barnehagen. Det kan også hjelpe de ulike gruppene til å forstå hverandre og klarlegge brukernes behov.

Kriteriene må også sees i sammenheng med de øvrige kriteriene for barnehagens fysiske inne og utemiljø. I tillegg er brukermedvirkning viktig i alle ledd i utviklingen av barnehagens fysiske miljø. Man må også ta i betraktning gjeldende ramme-faktorer (lover og regler).

KRITERIER

- BRUKBARHET
- ESTETIKK
- HELHET OG SAMMENHENGER
- LESBARHET
- VARIASJON OG FLEKSIBILITET
- NATUR OG MILJØ

Brukbarhet

Med brukbarhet menes i hvilken grad bygget og utearealet har kvaliteter som støtter formålet med en barnehage.

Et barnehagemiljø hvor barns muligheter til lek er prioritert høyt vil ha høy brukbarhet. Videre vil løsninger som gir personalet gode arbeidsvilkår være gunstig.

Et miljø med høy brukbarhet støtter barn og voksnes daglige aktiviteter i barnehagen.

VIKTIGE FAKTORER FOR BRUKBARHET

BARNEPERSPEKTIV

De viktigste brukerne av barnehagen er barna. Barn trenger et ute- og innemiljø som gir trygghet, stimulering og utfordring.

- Inventar og utstyr bør være tilpasset barn.
- Likeledes må passering og brystningshøyde på vinduer utføres slik at barn gis utsyn og innsyn.

ROBUSTHET

Både ute- og innemiljøet og dets utstyr og inventar må være robust slik at det kan brukes av barn i lek. Barn tar i bruk miljøet på mange ulike måter, noe det må tas høyde for.

- Miljøene bør også gi barn utfordringer, og fokus på sikkerhet må vurderes opp imot barns muligheter til å finne utfordringer i miljøet.
- Robust og funksjonelt materialvalg er viktig i en barnehage.

PERSONALPERSPEKTIV

Ergonomiske løsninger som gir personalet gode arbeidsvilkår er viktig.

- Gode steder for å forberede og gjennomfører måltider, stell og hvile, samt god hygiene vil lette arbeidsdagen for personalet.
- Det fysiske inne- og utemiljø bør understøtte slike hverdagslige aktiviteter.

AREALFORDELING

En god arealfordeling forutsetter kunnskap om størrelsen på barnegruppene og antall voksne på gruppa.

- Et overordnet mål i arealfordelingen bør være at mest mulig av arealet ute og inne brukes til lekeareal.
- Det er også viktig at lekearealene er lett tilgjengelig, med gjennomtenkte lagringsplasser for lekemateriell i tilknytning til lekearealene.

Tips!

- Skap rom ute og inne i ulike størrelser som kan imøtekomme barns ulike behov og interesser.
- Velg varierte materialer på vegger, tak og vinduer som muliggjør opphenging av dekorasjoner, tekstiler, maling osv.
- Involver barnehagepersonalet i utformingen av det fysiske miljøet slik at arbeidsvilkår og rammer for pedagogisk arbeid ivaretas.

Estetikk

Med estetikk menes i hvilken grad miljøet gir varierte sanseopplevelser som inviterer til både aktivitet og hvile.

Det bør oppleves inspirerende og godt å være i barnehagen, og den estetiske utformingen av miljøet påvirker dette.

Et estetisk miljø fremmer barns utforskning og varierte opplevelser i barnehagen.

VIKTIGE FAKTORER FOR ESTETIKK

ATMOSFÆRE FOR LEK OG UTFORSKING

- Barnehagen skal være et sted for lek og utforskning.
- Den estetiske utformingen av barnehagen bør støtte opp om dette, pirre barns nysgjerrighet og invitere til utforskning og lek.

ATMOSFÆRE FOR HVILE, AKTIVITET OG KONSENTRASJON

- Et barnehagemiljø skal fylle mange funksjoner.
- I løpet av en barnehagedag bør barna både få mulighet til å være i høy aktivitet, hvile og være dypt konsentrert.
- Et fysisk miljø som har ulike steder som er utformet for å støtte dette vil være gunstig.

SANSESTIMULERING

- Barn søker varierte sanseintrykk.
- Et barnehagemiljø som stimulerer alle sansene og gir et mangfold av opplevelser og muligheter for bevegelse og utforskning vil støtte barns sanselighet.

KONTEKST

- Et godt barnehagebygg og uteområde tar hensyn til og spiller på det omkringliggende miljøet og forutsetningene.
- Utsyn fra barnehagens inne- og utemiljø til natur og andre elementer i nærmiljøet påvirker den estetiske opplevelsen av barnehagen.

Tips!

- Sjekk om barnehageeier kan bidra til kunstnerisk utforming i eller rundt barnehagen.
- Tilfør innslag av mønster, figurer eller utsmykning i vegger, tak, gulv, underlag ute m.m.
- Velg kunstneriske utsmykninger som barna kan bruke i lek og aktivitet.

Helhet og sammenhenger

Med helhet og sammenheng menes i hvilken grad barnehagemiljøet er gjennomtenkt, helhetlig og de ulike elementene spiller på lag med hverandre.

Et miljø som letter overgangen mellom ute og innemiljøet, hvor rom og lekesoner er lett tilgjengelige og støtter hverandre vil påvirke i hvor stor grad barn får varierte lekeerfaringer i barnehagen.

Et helhetlig og godt sammenkoblet miljø i barnehagen vil fremme barns lek.

VIKTIGE FAKTORER FOR HELHET OG SAMMENHENGER

GOD INDRE SAMMENHENG MELLOM ROM

Rom og lekesoner i innemiljøet bør plasseres slik at de styrker hverandre.

- Forholdet mellom rom til den enkelte barnegruppa og fellesrom må balanseres og vurderes kritisk.
- Rom og lekesoner bør plasseres på en måte som muliggjør bruk av hele lekearealet gjennom hele dagen, også når bemanningen er lav.
- Tilgang til utkleddingstøy kan med fordel plasseres i tilknytning til arealer for aktiv lek, mens konstruksjonsmaterialer kan plasseres i soner for roligere lek.

PLASSERING AV ELEMENTER UTE

Også ute bør de ulike elementene og sonene plasseres på en måte hvor de gjensidig styrker hverandre.

- Å spre lekeapparater jevnt utover uteområdet fremmer ikke lek. Elementer bør heller plasseres i nærheten av hverandre for å fremme sosial lek og komplekse former for lek.
- Sammenkobling av uteområde ved bruk av stier eller andre sammenbindende elementer vil bidra til at flere installasjoner og soner brukes.

SAMMENHENGER MELLOM INNE OG UTEROM

Inne og utemiljøet bør inspirere hverandre.

- Utsyn til utemiljøet fra innemiljøet og fra innemiljøet til utemiljøet kan gi barn impulser i leken og forberede barna på overgangen mellom inne- og utemiljøet.
- En god garderobe uten flaskehals vil støtte påklednings-situasjonen.
- Halvklimatiske soner og tempererte uterom vil øke kvaliteten på utemiljøet og mulighetene for å være ute over lengre perioder i skiftende vær.

Tips!

- Sørg for gode oppbevaringsmuligheter for lekemateriell i nærheten av de stedene de brukes, men husk samtidig at materiell ikke behøver å være låst til et sted.
- Plasser rom og lekeelementer slik at de kan skape synergieffekter mellom hverandre.
- Alle fellesrom må legges i nærheten av avdelings-/basearealene slik at de enkelt kan benyttes av alle gruppene også i perioder med begrenset bemanning.

Lesbarhet

Med lesbarhet menes i hvilken grad miljøet kommuniserer tydelig med brukerne, men samtidig åpner for ulike muligheter til lek.

Tydelige soner som kommuniserer godt med hverandre og øvrige funksjoner i miljøet er viktig for å fremme barns lek og lette de praktiske gjøremålene i barnehagen.

Et tydelig lesbart ute- og innemiljø vil gi barna gode rammer for lek.

VIKTIGE FAKTORER FOR LESBARHET

GANGLINJER

I barnehagen er det mange praktiske gjøremål som skal utføres.

- Tydelige ganglinjer som går utenom lekesoner er viktig for at barn ikke skal bli unødvendig forstyrret i leken.
- I utemiljøet er sammenkobling av ulike elementer med stier med på å skape aktivitet, fremme kompleks lek og bidra til at en større del av uteområdet tas i bruk.

TYDELIG PLANLØSNINGER

Det bør være forståelig for brukerne hvordan miljøet kan tas i bruk.

- I innemiljøet bør det være en klar romlig organisering, hvor rom ligger nært tilknyttet viktige funksjoner (spiseareal, kjøkken, stellerom, toaletter osv.). Dette muliggjør god bruk av hele lekearealet gjennom dagen.
- Likeledes bør funksjoner i uteområdet plasseres slik at de gjensidig styrker hverandre, eksempelvis er tilgang på vann i nærheten av sandkassa gunstig for konstruksjonsleken.

KLARE SONER FOR AKTIVITET, ROLIG LEK OG HVILE

Både i ute- og innemiljøet bør det være soner for aktiv og rolig lek. Det bør også være steder for hvile.

Plassering og utforming av disse sonene må sees i sammenheng med tilstøtende rom og funksjoner slik at leken skjermes

Tips!

- Hold lekesoner for rolig lek og mer aktiv lek adskilt slik at de ikke forstyrrer hverandre.
- Uteareal for de yngste bør være i nærheten av inngangene for å ivareta trygget og nærhet til personalet.
- Legg inn ganglinjer som binder funksjoner sammen på en god måte, samtidig som de ikke går tvers gjennom soner hvor de kan oppleves som forstyrrende.

Variasjon og fleksibilitet

Med variasjon og fleksibilitet menes at barnehagen bør tilby varierte muligheter, samtidig som det skal være enkelt å endre miljøet.

Dette er viktig for at alle barn skal finne steder og aktiviteter som de liker. Mulighet til å endre miljøet er viktig for å tilpasse miljøet til ulike barnegrupper og interesser.

En barnehage med variasjon og mulighet for tilpasning vil gi bredt spekter av muligheter til barn og voksne.

VIKTIGE FAKTORER FOR VARIASJON OG FLEKSIBILITET

VARIASJON I MATERIALBRUK

Inne bør det være en variert materialbruk.

- En balansert bruk av naturmaterialer og syntetiske materialer vil gi barna varierte sanseinntrykk.
- Det bør være en balanse mellom transparens/åpenhet og tetthet/skjerming.

I uteområdet bør det i størst mulig grad være ulike typer naturlige underlag.

- Hvis det må brukes syntetiske underlag bør det varieres mellom ulike typer.
- Store ensartede flater bør brytes (stier, oppmerking, blomsterkasser o.l.).

TYPE AREALER

Både ute og inne bør det være et variert utvalg av arealer som har ulik størrelser og ulik utforming for å støtte ulike aktiviteter og behov.

- I utemiljøet bør terrengets topografi utnyttes.
- Inne kan rommets tredimensjonalitet være en ressurs.

MULIGHET FOR ENDRING AV FUNKSJON

Miljø som enkelt kan endres bidrar til flerbruk og mulighet for tilpassing av miljøet.

- I innemiljøet vil inventar som enkelt kan flyttes og tilpasses bidra flerbruk.

Naturområder i barnehagens uteområde gir i seg selv variasjon og endring gjennom sesongvariasjoner.

- Lekeapparater som tilbyr flere lekmuligheter er å foretrekke i uteområdet.
- Flerbruk ute kan innebære at en fotballbane på sommeren kan bli til en skøytebane om vinteren, eller at en sykkelsti kan bli en akebakke.

Tips!

- Fokuser på flerbruksmuligheter, for eksempel utforming av sandkasser hvor det kan balanseres, klatres over/under m.m. i tillegg til å leke med sanden.
- Planlegg rom og soner i ulike høyder og nivåer i innemiljøet, for eksempel små hemslosninger oppunder taket.

Natur og miljø

Natur og miljø omhandler stedsgitte forutsetninger som lys, terreng, klima, nedbør og grunnforhold.

Et barnehagebygg og uteområde som både tar hensyn til og utnytter de klimatiske og naturgitte forutsetningene vil berike barns opplevelser i barnehagen.

Stort innslag av natur ute og inne vil gi barn varierte opplevelser og erfaringer med natur og miljø innenfor barnehagens område.

VIKTIGE FAKTORER FOR NATUR OG MILJØ

NATURELEMENTER

Stort innslag av natur i barnehagen er positivt for barns trivsel og lek.

- Naturelementer inne bidrar til barns aktiviteter på ulike måter.
- Naturelementer på tomten bør bevares og forsterkes. På tomter uten natur bør dette tilføres.
- Et variert innslag av ulike naturmaterialer og forskjellige underlag gir varierte lekmuligheter, opplevelser og sanseintrykk.

LYS, LUFT, STØY OG SKJERMING

- I innemiljøet er luftkvalitet, solskjerming, utsyn, lysforhold viktige momenter for kvaliteten på bygget.
- I utemiljøet er gode lysforhold (sol/skygge), nedbørshåndtering (snø/regn) og vindskjerming viktig for at barn skal ha varierte muligheter i et skiftende klima.

UTFORMING SOM STØTTER ÅRSTIDSVARIASJONER

Årstidsvariasjoner er en ressurs som bør utnyttes i uteområdet i barnehagen.

- Et miljø som endrer karakter og gir andre muligheter med frost, is, snø og regn vil øke barns muligheter til lek og utforsking i barnehagen.
- Et variert utvalg av planter og tilrettelegging for dyreliv og biologisk mangfold i uteområdet er positivt.
- Likeledes er et variert utvalg av plater og vekster i innemiljøet og utsyn til naturelementer positivt.

Foto: Nils Petter Dale

Tips!

- Bevar eller tilfør så mye natur som mulig, i både inne- og utemiljøet.
- Bruk vegetasjon som naturlig endres gjennom årstidsvariasjoner og bidrar til variasjon i funksjon og lekemuligheter.

Rom og materiell

Hvordan en barnehage er utstyrt og innredet er viktig for barnas lek, læring og trivsel.

Tilgang til ulike typer materialer, leker, innredning og utstyr bør være gjennomtenkt og kan med fordel endres i tråd med barnas behov og interesser.

Det fysiske miljøet i barnehagen skal invitere barna til et mangfold av lek og aktivitet både ute og inne.

Kriterier

Kriteriene for tilrettelegging av det fysiske miljøet i barnehagen er et verktøy som kan hjelpe barnehageeiere og personalet i barnehager når man skal fylle inne og utemiljøet med utstyr, inventar, materialer, leker og andre elementer som kan fremme lek, læring og trivsel.

Kriteriene kan være nyttige enten når man skal innrede en helt ny barnehage eller endre på miljøet i en eksisterende barnehage.

Kriteriene må også sees i sammenheng med de øvrige kriteriene for barnehagens fysiske inne og utemiljø. I tillegg må man ta i betraktning gjeldende rammefaktorer (lover og regler).

KRITERIER

- VARIERTE LØSEMATERIALER
- NATUR
- TILGJENGELIGHET
- FORANDERLIGHET OG FLEKSIBILITET
- STEDER FOR VARIERT LEK
- AVGRENSNING OG FORSTERKNING

Varierte løsmaterialer

Med løsmaterialer mener vi alle typer løse gjenstander som barn kan frakte rundt på og bruke når de leker.

Et rikt mangfold av løsmaterialer, både definerte og udefinerte, som barna har god tilgang til er viktig fordi det inspirerer barn til kreativ lek både ute og inne.

VIKTIGE FAKTORER FOR VARIERTE LØSMATERIALER

MANGFOLD

Ulike typer materialer som barn kan bruke er viktig for at alle barn kan finne noe de liker, men også at ulike materialer sammen kan gi inspirasjon til lek.

Man bør ha en kombinasjon av:

- Definerte leker og utstyr (f.eks. biler, dukker, spader osv.)
- Udefinerte materialer (f.eks. gjenbruks-materialer, leire, planker osv.).

MENGDE

Løsmaterialer bør finnes i så stor mengde at flere barn og barnegrupper kan leke og bruke dem samtidig. Dette styrker både samholdet og variasjonsmulighetene i leken.

ORGANISERING AV LØSMATERIALENE

Det inspirer barna å ta i bruk løsmaterialene hvis de er sortert og systematisert på en oversiktlig og tilgjengelig måte.

- Like løsmaterialer kan samles i transparente kasser og de kan også systematiseres etter farge, størrelse, form, tekstur etc.
- Gode og lett tilgjengelige lagringsmuligheter i nær tilknytning til aktuelle lekesoner er viktig.

KVALITET

- Løsmaterialer som er utslitt eller gått i stykker må erstattes med nytt eller repareres.
- Utvalget av definerte leker bør kunne brukes på ulike måter og i ulike typer lek, av både jenter og gutter.

Tips!

- Sjekk ut om det finnes et ReMida-senter i din kommune som kan tilby resirkulering av løsmaterialer og tips til bruk.
- Involver foreldre og nærmiljøet til barnehagen for å skaffe tilveie både mangfold og mengde av definerte og udefinerte løsmaterialer.

Natur

Med løsmaterialer mener vi alle typer løse gjenstander som barn kan frakte rundt på og bruke når de leker.

Et rikt mangfold av løsmaterialer, både definerte og udefinerte, som barna har god tilgang til er viktig fordi det inspirerer barn til kreativ lek både ute og inne.

VIKTIGE FAKTORER FOR NATUR

NATURMATERIALER

Barn foretrekker lek der det er innslag av natur og der de har tilgang på naturmaterialer som steiner, stubber, stokker, kvister og kongler.

Det er derfor viktig at barn har rik tilgang til naturmaterialer både ute og inne.

Særlig for barnehager som har lite av naturelementer i uteområdet sitt, kan for eksempel store potteplanter, akvarium, terrarium og blomsterpotter være et godt alternativ.

BEVARE VEGETASJON

- Det er viktig at natur og naturmaterialer finnes både ute og inne i barnehagen.
- Vegetasjon som trær, busker, gress og blomster gir barn sanseopplevelser og muligheter for undring, utforskning og lek som asfalt og gummiunderlag ikke gjør.

PLANTING OG DYRKING

Barnehager som har kjøkkenhage kan dyrke urter og grønnsaker som barna kan smake på. Bærbusker og frukttrær viser barna hvor noe av maten vi spiser kommer fra.

Barna bruker også blader fra busker og gress som ingredienser når de lager lekke retter i rolleleken sin.

SAND OG VANN

Lek og konstruksjon med sand og vann er veldig populært og derfor bør det være tilgang på vann der det er sand.

Tips!

- Tilfør uteområdet i barnehagen mengder med naturmaterialer som barna kan bruke i leken, både ute og inne.
- Lag en plan for kjøkkenhage og beplantning, og annonser etter «brukte» frukttrær og bærbusker i nærmiljøet.
- La sand ligge i store hauger i sandkassa i stedet for å jevne den utover.
- Sand og vann hører sammen.

Tilgjengelighet

Personalet kan skape en barnehage hvor miljøet blir et redskap som styrker barns medvirkning.

Rom, inventar, materialer og leker må derfor være tilgjengelig for barna og presenteres på en inspirerende måte som inviterer barna til å ta det i bruk i lek både ute og inne.

Tilgang til ulike miljø og lekmateriell vil styrke barns lek.

VIKTIGE FAKTORER FOR TILGJENGELIGHET

OPPBEVARING AV LEKER OG MATERIALER

Oppbevaring av materialer i reoler, skuffer, hyller og bokser bør i mest mulig grad være i barnehøyde slik at barna selv kan finne dem frem og ta de i bruk.

- I uteområdet i barnehagen er det praktisk å ha flere oppbevaringsmuligheter (boder og skur) for redskaper og materiell slik at de blir lett tilgjengelig for barna der de leker.
- Gode oppbevaringsløsninger letter arbeidet med å holde orden i tilgjengelig lekmateriell i hverdagen.

PRESENTASJON AV LEKER OG MATERIALER

For at barn skal bli inspirert og lettere komme i gang med lek, er det viktig at det alltid er noen leker og materialer synlig for barna.

- Presentasjon av leker og materiell handler om å rydde frem og iscenesette et inspirerende og spennende lekemiljø.
- Dette gjelder både ute og inne.

ROM

Rom, steder og lekesoner bør etterstrebtes å være åpne og tilgjengelige for barna slik at de kan ta de i bruk på eget initiativ.

Tips!

- La barnas interesser være utgangspunktet for hvilke leker og materiell som blir presentert i hverdagen.
- Ruller på tilgjengelige leker og løsmaterialer slik at barna jevnlig får nye impulser til lek.
- Etabler gode rutiner for å sikre at et godt lekemiljø blir i varetatt. Å rydde frem leker er alles ansvar og kan styrke barns medvirkning og trivsel.
- Etabler flere lagringsmuligheter for lekmateriell i uterommet.

Foranderlighet og fleksibilitet

Med foranderlighet og fleksibilitet menes barn og personalet sine muligheter til å gjøre endringer i det fysiske miljøet inne og ute i barnehagen.

For å kunne forandre det fysiske miljøet trengs fleksibilitet ved at elementer kan brukes på mange forskjellige måter.

VIKTIGE FAKTORER FOR FORANDERLIGHET OG FLEKSIBILITET

FLYTTBAR INNREDNING

Flyttbare skillevegger, hyller og kasser med hjul, tepper og møbler kan brukes til å endre innemiljøet og skape skjermede soner for variert lek.

FLERBRUKSLØSNINGER

Romløsninger som kan endres slik at de kan brukes på flere måter.

- Inne kan garderoben brukes til for eksempel tumlelek i deler av dagen hvis en legger matter på gulvet.
- Ute kan utstyrsboder brukes som lekehytter når utstyret er tatt ut.
- En gapahuk med låsbare dører kan være lager for sykler om natten.

ÅRSTIDSVARIASJONER

Med årstidsvariasjoner kommer endringer i vær og føreforhold som åpner for å tilrettelegge for sesongbetont lek.

- Ballsletta kan lett omdannes til skøytebane og bakker kan lett omdannes til et ake- og skibakke om vinteren.
- Noen plasser må en kanskje polstre stolper og lekeapparater for at det skal være mulig.
- Snø som blir ryddet kan med fordel legges i hauger som barna kan leke i.

Tips!

- Gi barna muligheten til å forandre på det fysiske miljøet ved å gi de tilgang til fleksible konstruksjonsmaterialer som skillevegger og flyttbare møbler og melkekasser.
- Personalet bør jevnlig jobbe med forandring av lekemiljøet både ute og inne, og tillate at barna også gjør endringer.
- Sørg for at det er et rikt utvalg av løsmaterialer i ulike størrelser både ute og inne som barna har tilgang til.

Steder for variert lek

I barnehagens fysiske miljø skal det være steder både inne og ute som innbyr til mange forskjellige typer lek og aktivitet.

Barn har behov for steder for fysisk aktiv lek, konstruksjonslek, symbolsk lek og steder for ro og hvile.

VIKTIGE FAKTORER FOR VARIERT LEK

ROMVARIASJON

Rommet er en viktig del av pedagogikken og skal gi sansestimuli og inspirasjon til utforskning, lek og læring.

- Både ute og inne i barnehagen er det behov for ulike typer rom som inviterer til ulike typer lek.
- Store åpne områder med plass til mange barn og avgrensede, mindre rom for mindre grupper.

LEKESONER

En lekesone er et avgrenset sted som er tilrettelagt for lek. Gode lekesoner fører til mer lek og mer vedvarende lek både ute og inne. Det viktig at er lekesoner er tydelige, varierte og de må lett kunne endres.

TEMAVARIASJON

Temabasert tilrettelegging for lek i rom og lekesoner kan være en god måte å skape variasjon i leken.

Inspirasjon til valg av tema kan være hva barna er opptatt av (for eksempel bøker, spill, film) eller fagområder i Rammeplanen, årsplan, årstider, høytider osv.

Tips!

- Bruk møbler og innredning til å lage skjermede og foranderlige rom og lekesoner.
- Test ut hvordan tematiske og tydelige lekesoner påvirker leken i åpne romarealer.
- La barnas interesser være utgangspunktet for valg av tema når lekesoner og rom skal tilrettelegges.

Avgrensning og forsterkning

Avgrensning og forsterkning i det fysiske miljøet handler om hvordan ulike soner gir rom for varierte typer lek, og hvordan lekesoner kan forsterke hverandre ved at de henger sammen på en god måte, ute og inne.

VIKTIGE FAKTORER FOR AVGRENSNING OG FORSTERKNING

GODE SAMMENHENGER MELLOM ULIKE SONER

Tydelige lekesoner skal være tilrettelagt slik at det er lett for barna å se muligheter for ulike typer lek.

- Plasser soner slik at de forsterker og at de sammen kan bidra til god og variert lek.
- Soner for tumlelek passer for eksempel godt sammen med soner for utkledding og rollelek.
- Det er viktig med gode siktlinjer, spesielt for de yngste barna

GANGLINJER OG FORFLYTNING

Når det gjøres endringer og det skapes soner for lek i det fysiske miljøet, er det viktig at personalet også har en plan for ganglinjer og forflytning mellom de ulike sonene.

- Gjennomtenkte ganglinjer inne og ute binder rom og soner sammen på en slik måte at det forsterker hverandre positivt, samtidig som de beskytter leken mot forstyrrelser.

Tips!

- Lag en plan for de endringene som er planlagt i det fysiske miljøet der det også blir tatt hensyn til behovet for forflytning mellom ulike rom og soner.
- Sørg for at møbler og inventar er i en høyde som ivaretar gode siktlinjer for de yngste barna.
- Lag tydelige ganglinjer mellom lekesonene for å skjerme leken og legge til rette for samspillet mellom ulike soner.

Utvikling og organisering

For at et fint og funksjonelt fysisk miljø i barnehagen skal fungere i hverdagen og videreutvikles kontinuerlig er både motivasjon og kompetanse hos de ansatte viktig.

Måten man organiserer tid og rom på vil også være avgjørende både for hvordan det fysiske miljøet kan tas i bruk og for hvordan man kan lykkes i endringsprosesser.

Kriterier

Kriteriene om organisering, personal og kompetanse er utviklet som en hjelp til barnehager som ønsker å sette i gang en prosess med å utvikle og endre det fysiske miljøet.

Styrer/leder i barnehagen bør alltid være en pådriver og støtte i slike prosesser, og personalgruppa må finne motivasjon og inspirasjon til å delta i arbeidet og våge og tenke nytt.

Planlegges det større endringer bør også eier involveres.

Kriteriene gir gode innspill på hva som er viktig for å lykkes med en slik utviklingsprosess. Kriteriene må også sees i sammenheng med de øvrige kriteriene for barnehagens fysiske inne og utemiljø.

KRITERIER

- EIERSKAP
- STYRERS ROLLE
- PERSONALET'S ROLLE
- ORGANISERING AV ROM OG TID
- IDENTIFISERE BARRIERER
- KUNNSKAP OG KOMPETANSE

Eierskap

Med eierskap mener vi det å få med seg hele personalgruppa i utformingen og utviklingen av det fysiske miljøet i barnehagen.

Eierskap krever at alle i personalgruppa forstår tanken bak og verdien av utviklingen av det fysiske miljøet.

For å skape eierskap er det viktig at alle i personalet får mulighet til å komme med forslag og påvirke mål, metode og gjennomføring i prosessen.

VIKTIGE FAKTORER FOR EIERSKAP

FELLES FORSTÅELSE

En felles forståelse for hvorfor det fysiske miljøet er viktig, og praktiske erfaringer av hvordan barn tar miljøet i bruk til lek og aktivitet er avgjørende for å få alle med i utviklingsprosessen.

- En felles forståelse vil også gjøre at man unngår misforståelser, gnisninger, frustrasjoner og at personalet jobber med ulike mål og metoder.

MEDVIRKNING

- For å skape eierskap må alle i personalet få mulighet til å bidra med sin kompetanse, kreativitet og meninger og oppleve at de er med på å påvirke prosessen.

FELLESSKAP OG SAMHANDLING

Å jobbe praktisk sammen mot samme mål kan skape et godt fellesskap og en høy grad av eierskap i prosessen. Sjansen for å lykkes i et lengre perspektiv blir høyere.

PÅDRIVERE OG INSPIRATORER

Enkeltpersoner i personalgruppa som er entusiastiske i arbeidet med å utvikle det fysiske miljøet kan fungere som pådrivere og inspiratorer i prosessen.

Tips!

- Hold personalmøter hvor alle får komme med sin mening om barnehagens fysiske miljø og hva de tenker bør bevares eller endres.
- Ta alle med i planleggingsprosessen av utviklingen av det fysiske miljøet.
- La alle få meningsfulle oppgaver og ansvarsområder.
- Sett av tid til å jobbe praktisk sammen om å utføre endringer.

Styrers rolle

Styrer er sentral i prosessen med å kontinuerlig utvikle det fysiske miljøet i barnehagen gjennom inspirasjon, støtte og praktisk tilrettelegging.

Støtte fra styrer er en nøkkelfaktor for å lykkes med endringsprosesser, og at motivasjonen for utvikling skal vedvare. Styrer har også ansvar for at hensikten med endringene blir tydelige for personalgruppa.

Enkeltpersoner i personalgruppa som er entusiastiske i arbeidet med å utvikle det fysiske miljøet bør få nøkkelroller og fungere som pådrivere og inspiratorer i prosessen.

VIKTIGE FAKTORER FOR STYRERS ROLLE

PLANLEGGING

Styrer bør være sentral i planleggingen av hvordan personalgruppa sammen skal jobbe med det fysiske miljøet.

- En klar plan er klargjørende for alle involverte og det blir lettere å dra i samme retning.

INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Styrer er ansvarlig for at alle i personalgruppa får relevant og nyttig informasjon om hva som skal gjøres, hvordan det organiseres, og hvem som skal ha hvilken rolle og ansvarsområder.

- Åpen kommunikasjon rundt relevant informasjon er viktig
- Styrer bør både komme med innspill selv, og men også være lydhør for innspill fra personalet.

TID OG RESSURSER

Klare rammer for tid og ressurser for å jobbe med utvikling av det fysiske miljøet bør være på plass, og er styrers ansvar.

- Å utvikle det fysiske miljøet i barnehagen krever at man setter av nok tid til planlegging, gjennomføring og videreutvikling.

Tips!

- Hold egne personalmøter hvor utvikling av det fysiske miljøet drøftes.
- Lag en klar plan for de ulike rommene i barnehagen, inne og ute.
- Gi god nok tid til å jobbe med det fysiske miljøet; sett gjerne av planleggingsdager til å jobbe sammen i dugnad.
- Følg opp motivasjon og engasjement kontinuerlig. Jobben blir aldri ferdig. Dette er en prosess.

Personalets rolle

Med personalets rolle mener vi den enkelte ansattes forståelse av sin egen rolle, både når det gjelder å bidra til utviklingen av det fysiske miljøet, men også i møtet med barna og hvordan de ønsker å ta i bruk miljøet.

Personalets rolle er nært knyttet til både deres kunnskap og kompetanse, men også det eierskapet de har til arbeidet.

Åpenhet for innspill fra andre kollegaer, ledere eller eksterne aktører vil kunne bidra til økt kunnskap og motivasjon til å bidra, samtidig som at hver enkelt må oppleve at de får mulighet til å bruke den kompetansen de har.

VIKTIGE FAKTORER FOR PERSONALETS ROLLE

HOLDNINGER OG ROLLEFORSTÅELSE

Personalets holdninger er ofte avgjørende for om man kan få til utviklingsprosesser.

Hvilke holdninger man har til regler, rutiner, ryddighet, risiko osv. kan være forskjellige, og gjøre at personalet går inn i prosesser med ulikt ståsted.

KOMPETANSE

På samme måte som holdninger påvirker ståsted i prosesser kan ulik kompetanse i personalet gjøre det samme.

Kunnskapsoverføring på en jevnbyrdig måte, hvor personalet lærer av hverandre, kan gi et felles utgangspunkt for videre arbeid.

OPPLEVELSE OG ERFARING

Å oppleve at det daglige praktiske arbeidet på sikt blir lettere for personalet kan gi motivasjon til å fortsette utviklingsprosessen.

Erfaring med hvordan det fysiske miljøet bidrar til å fremme barns lek og trivsel bør deles i personalgruppen slik at man kan lære av hverandre.

ENDRINGSVILLIGHET

I utviklingsprosesser er endringsvillighet og tålmodighet nøkkelfaktorer. Det er viktig at personalet er forberedt på å legge om rutiner og egen praksis, og ha mot til å prøve igjen om man ikke lykkes.

Tips!

- Avklar holdninger i personalgruppa slik at dere kan finne et felles utgangspunkt og mål.
- Avklar kompetansen i personalgruppa og identifiser hvem som kan bidra med hva.
- Del erfaringer dere gjør dere underveis i prosessen, både gode og mindre gode.
- Snakk om utfordringer og vanskeligheter som enkelte kan oppleve i arbeidet med endringene, og hjelp hverandre med å finne løsninger på problemer.

Organisering av tid og rom

Hvordan personalet organiserer rom og tid i sin barnehage er viktig for om barna kan benytte seg av det fysiske miljøet og ta det i bruk til lek og aktivitet.

Stramme dagsplaner og rutiner kan medføre at barnas lek blir avbrutt eller ikke kommer ordentlig i gang.

For å ta i bruk det potensialet som ligger i det fysiske miljøet må alle rom og arealer være tilgjengelige for barna, og personalet må fordele seg i arealet på en hensiktsmessig måte.

VIKTIGE FAKTORER FOR ORGANISERING AV TID OG ROM

FLEKSIBILITET

- Å ha fleksible planer hvor man er oppmerksom på hva barna holder på med og tilpasser aktiviteter og gjøremål er viktig for at leken får utvikle seg, vedvare og avsluttes på en god måte.

FORDELING AV PERSONALET

Arealnormen for barnehager skal sikre nok plass for alle barna som er der.

- Personalgruppa bør fordele seg i arealet slik at man unngår avstengte rom og lukkede dører.
- Barn bør ha mulighet til å bruke alle tilgjengelige arealer i barnehagen.

FLYT MELLOM ROMMENE

Leken er uforutsigbar og trenger å få utvikle seg på sin egen måte.

- Ulike fysiske miljøer og rom kan gi videre drivkraft til leken og barna bør derfor ha mulighet for fri flyt mellom rom og steder.

GOD TID

Å starte, utvikle, vedvare og fullføre lek tar tid.

- I barnehagen bør alle ha god tid til engasjement og fordypning.
- Å gi prosesser og aktiviteter god tid gir gode forutsetninger for trivsel, lek og læring.

Tips!

- Ha en fleksibel plan for dagen, og unngå å avbryte lek og aktivitet som fungerer godt.
- Sørg for at personalet er fordelt på de ulike tilgjengelige arealene og unngå lukkede dører.
- Innfør en «åpen-dør» praksis hvor barn kan bevege seg fritt mellom de ulike rommene.
- Sett av god tid til barnas frilek.

Identifisere barrierer

Hvis man skal sette i gang arbeid med å endre det fysiske miljøet i barnehager må man være forberedt på utfordringer. Å starte med å identifisere hvilke hovedutfordringer og barrierer man kan støte på vil hjelpe personalet til sammen å finne gode løsninger før problemene oppstår.

Både fysiske, personlige (hos barn, foreldre, ansatte) og organisatoriske barrierer kan gjøre utviklingsprosessen vanskeligere enn nødvendig.

Noen barrierer er vanskeligere å hankses med enn andre. Mange utfordringer kan løses, men noen krever at tiltakene justeres litt slik at man kan lykkes.

VIKTIGE FAKTORER FOR Å IDENTIFISERE BARRIERER

FYSISKE BARRIERER

Når man ønsker å endre det fysiske miljøet så kan inspirasjon og intensjon noen ganger overgå det som fysisk er mulig i barnehagen.

- Enkelte endringer i bygninger og uteareal kan rett og slett ikke gjennomføres.
- Det kan være nyttig å finne ut hva som ikke er mulig å gjøre og legge en plan for et godt alternativ, gjerne i samråd med vaktmester/driftsleder eller lignende.

PERSONLIGE BARRIERER

Ulike oppfatninger, forventninger og behov hos ulike personer og grupper bør tas i betraktning.

- Man trenger alle med på laget når man skal utvikle det fysiske miljøet og endre praksis.
- Vær åpen i dialogen med alle involverte og berørte.

ORGANISATORISKE BARRIERER

I de fleste barnehager er det visse rammer for hva som er mulig med hensyn til hvordan man organiserer dagsrytme, arealbruk, personalressurser, barnegrupper osv.

- Hvilke rammer man jobber innenfor bør avklares, samtidig som man bør utfordre rammene på en åpen og kreativ måte.
- Endring betyr at man må tenke nytt.

Tips!

- Identifiser barrierer som kan finnes i utformingen av bygninger og utearealer.
- Kartlegg hva som gjør endringene vanskelig i personalgruppa og finn løsninger for å lykkes i prosessen. En forventningsavklaring kan være nyttig.
- Fortell foreldre i barnehagen hvilke endringer dere har planlagt og vær åpen for reaksjoner og innspill fra dem.
- Avklar rammer for hva som er mulig å endre i organiseringen av barnehagehverdagen og vær kreativ i arbeidet med å finne nye løsninger.

Kunnskap og kompetanse

Personalet i barnehagen må sikres nok og relevant kompetanse om det fysiske miljøets betydning for barns lek, trivsel, læring og helse. Dette er en forutsetning for at barnehager skal lykkes med å stadig utvikle sitt fysiske miljø i tråd med barns behov, interesser og i tråd med rammeplanens intensjoner.

Kunnskap og kompetanse om det fysiske miljøets betydning vil også hjelpe personalet med å støtte barn i bruken av det fysiske miljøet, materialer osv. i det daglige pedagogiske arbeidet.

Både teoretisk input om temaet og støtte til å utvikle praktisk kompetanse er avgjørende for et godt og kontinuerlig arbeid i personalgruppa.

VIKTIGE FAKTORER FOR KUNNSKAP OG KOMPETANSE

EKSISTERENDE KUNNSKAP OG KOMPETANSE

For å utvikle høyere kunnskap og kompetanse må man vite hva man kan fra før.

På denne måten kan også personalet selv bidra i overføring av kunnskap og kompetanse seg imellom, og man kan identifisere nøkkelpersoner som kan bidra til å drive prosessen fremover.

KILDER TIL KUNNSKAP

Oppdatert kunnskap og kompetanse blant personalet krever at man orienterer seg i ny forskning og ny litteratur.

- Nettsider/-ressurser, barnehagefora og andre barnehagers erfaringer kan også være gode kilder til inspirasjon og ny kunnskap.

MILJØANALYSE OG OPPLEVELSER AV ENDRING

- Gjør en vurdering av hva som fungerer og ikke fungerer for både barn og ansatte, som utgangspunkt for planleggingen.

Tips!

- Kartlegg kunnskap og kompetanse i egen barnehage og bli enig om hva dere trenger mer informasjon om.
- Velg ut noe relevant og oppdatert litteratur som personalet leser og drøfter i fellesskap.
- Gjør en felles analyse av barnehagens fysiske miljø:
 - Hva fungerer bra?
 - Hva fungerer ikke så bra?
 - Hvilke endringer trengs?
 - Inviter eksterne aktører som kan hjelpe dere med økt kunnskap, kompetanse og praktisk bistand.

I følge Rammeplanen skal barnehagen fremme et inkluderende og stimulerende miljø hvor alle barn skal oppleve å bli sett og kan delta i lek.

Miljøet skal støtte opp om lyst til å leke, utforske, lære og mestre.

